

Ключевые слова: НКВД, военнопленные, интернированные, беженцы, реэвакуация.

© Oleksandr Danylenko
(Kyiv)

THE FEATURES OF DIPLOMATIC DECISION OF PROBLEM OF PRISONERS OF WAR AND INTERNEES ON TERRITORY EUROPEAN COUNTRIES (1919-1923 YY.)

The article is devoted to the process of diplomatic decision of problem prisoners of war and internees in the European countries (1919-1923 yy.).

Keywords: NCFA, prisoners of war, internees, refugees, re-evacuation.

До редакції надійшла 06.04.2010 р.

УДК070.432(091),,1906/1914":332.3

© Петро Опанашук
(Житомир)

ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОЮ ПРЕСОЮ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ „РАДА”)

У статті досліджується підтримка газетою „Рада” (1906-1914 рр.) кооперативного руху на українських землях, що перебували під владою Російської імперії.

Ключові слова: газета „Рада”, публікація, кооперація, кооперативні з'їзди.

Початок ХХ ст. ознаменувався гострою кризою російського самодержавства. Український національний рух, який відродився після революційних подій 1905-1907 рр., зачепив не лише політичну та культурну сферу, але й економічну і вилився у формі кооперативного руху. Головною опорою цього процесу в українських землях стала сільська інтелігенція. Стрімкий розвиток кооперації у даний період був зумовлений значною мірою і широкою інформаційною підтримкою з боку національних періодичних видань, які теж виникли на хвилі революційного піднесення.

Одним із таких видань стала щоденна газета „Рада” (1906-1914 рр.). Її редакційний колектив велику увагу приділяв активній просвітницько-правовій роботі серед сільського населення. При цьому поширення на селі кооперативного руху працівники газети вважали одним із найбільш дієвих шляхів забезпечення економічних прав селян. Тому у своїх публікаціях вони закликали селян „...самим дбати про себе, ... гуртуватися до купи, засновувати кредитові, позичкові товариства та заводити інші форми кооперації” [1].

Кількість кооперативних товариств в Україні значно збільшилася після подій 1905 р. Зважаючи на це, закономірним було зростання інтересу населення до даного питання. Читачі „Ради” неодноразово зверталися до редакційного колективу газети з проханням надати інформацію про те, як заснувати та ефективно організувати

роботу кооперативних товариств, а також ознайомити їх із законодавчою основою, необхідною для цього [5]. Саме тому на сторінках газети детально описувалася історія окремих товариств або ж подавалася теоретична інформація про організацію їх діяльності. Говорилося й про досвід розвитку кооперативного руху в Італії, Данії, Англії, Німеччині та інших країнах Європи. Крім цього, пояснювалося, яку користь від кооперації отримувало село і давалися поради щодо ефективнішої організації роботи цих товариств.

Зокрема, дописувачі з подільського села Яланець, розповідаючи на сторінках „Ради” про організацію місцевого позичково-ощадного товариства, ділилися також із читачами газети інформацією про адреси ряду торговельних організацій, у яких можна було за зниженими цінами придбати бакалійні товари (рис, горіхи, соду, ладан), кондитерські вироби, фарби, крам тощо [6].

Із цього видно, що „Рада” стала друкованим органом, який надавав інформаційну та практичну підтримку українським кооператорам, що позитивно впливало на темпи поширення цього руху в Україні.

З цією метою на сторінках видання також широко висвітлювався хід різноманітних кооперативних з'їздів, які проходили як в Україні, так і по Росії в цілому. Одним із таких заходів, якому кореспонденти газети приділили

значну увагу, став перший всеросійський з'їзд кооператорів, який відбувся в квітні 1908 р. у Москві. Метою цього заходу стало створення організації, яка б змогла об'єднати у собі всі кооперативні інституції та обговорення проблем, пов'язаних із законодавчим регулюванням цього руху й станом його розвитку на селі [7].

Всі питання, які ставилися та обговорювалися у ході роботи з'їзду, висвітлювалися на сторінках „Ради”. Описуючи роботу цього з'їзду, М. Грушевський відзначав, що ділова, серйозна атмосфера захопила всіх його учасників. Однак, небезпідставно побоюючись репресій до всіх, хто був причетний до цього заходу з боку уряду, співробітники „Ради” у своїх статтях застерігали від політизації питань, які планувалося розглядати в ході роботи з'їзду [8].

Дописувач „Ради” З. Зорохович у статті „До з'їзду кооператорів” звернув увагу на те, що учасники цього зібрання обов'язково повинні були розглянути ситуацію, пов'язану з тяжким фінансовим становищем шахтарів. У цій статті говорилося про те, що власники т. зв. „громадянських” крамниць, у яких товари видавалися робітникам у борг, дуже завищували ціни на них. Автор замітки наголошував на необхідності відкрити тут справжнє позичково-ощадне товариство, яке б опікувалося добробутом своїх членів [2].

Публікації, розміщені в „Раді”, надихали селян пропагувати різноманітні форми кооперативного руху серед своїх односельців. Одним з таких читачів був житель с. Єрки

Звенигородського повіту П. Олофинський, який працював над відкриттям товариських крамниць у населених пунктах своєї волості. Щоправда, як відзначав він у своєму листі до редакції газети, на заваді цьому стало масове переселення людей до північних регіонів Російської імперії. Селян, за словами дописувача, в першу чергу, хвилювало вирішення земельного питання [4].

Загалом у численних листах, які передплатники „Ради” надсилали на адресу її редакційного колективу, зазначалося, що „... статті ці пішли [...] селянам на величезну користь, бо селяне цією справою дуже цікавляться” [3].

Незважаючи на складні суспільно-політичні та економічні умови, пропагування серед українського суспільства поширення у сільській місцевості кооперацій, кредитних, споживчих та хліборобських товариств давало плідні результати. Наприклад, у Київській губернії їх кількість зросла з трьох у 1904 р. до 193 у 1907 р., на Поділлі – з 18 в 1905 р. до 200 у 1908 р., а в Харківській губернії – з двох у 1905 р. до 50 у 1907 р.

Таким чином, розвиток кооперації співробітниками „Ради” розглядався як необхідна передумова для підняття сільського господарства, а також виступав важливим фактором зростання національної свідомості серед українського населення. Публікації, розміщені на сторінках газети, знайшли широкий відгук серед читачів і допомогли на практиці розширенню кооперативного руху.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. А. Б. „Д-ій Малевич – селянський порадник” // Рада. – 1908. – 15 травня.
2. Зорохович З. До з'їзду кооператорів / З. Зорохович // Рада. – 1908. – 20 квітня.
3. І. З. Як заснувалося позичково-ощадне (ссудо-сберегательное) товариство // Рада. – 1906. – 19 жовтня.
4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Національної академії наук України (далі – ІР НБУВ). – Ф. 44. – № 137. – Арк. 1-2.
5. ІР НБУВ. – Ф. 44. – № 152. – Арк. 1.
6. Кметь. Горе і радощі селянського життя // Рада. – 1908. – 3 травня.
7. Кооперативний з'їзд // Рада. – 1908. – 22 квітня.
8. М. Г. До закриття кооперативного з'їзду // Рада. 1908. – 23 квітня.

© *Петр Опанащук*
(Житомир)

ПОДДЕРЖКА УКРАИНСКОЙ ПРЕССОЙ КООПЕРАТИВНОГО ДВИЖЕНИЯ В НАЧАЛЕ XX В. (ПО МАТЕРИАЛАМ ГАЗЕТЫ „РАДА”)

В статье исследуется поддержка газетой „Рада” (1906-1914 гг.) кооперативного движения на украинских землях под властью Российской империи.

Ключевые слова: газета „Рада”, публикация, кооперация, кооперативные съезды.